

Г. А. Іванюк

ВОПЫТ ПРАЦЫ САЦЫЯЛЬНАГА ПЕДАГОГА З ЦЯЖКІМІ ПАДЛЕТКАМІ І МОЛАДДЗІЮ “ГРУПЫ РЫЗЫКІ”

Артыкул прысвечаны асаблівасцям работы сацыяльнага педагога з цяжкімі падлеткамі і моладдзю “групы рызыкі”, іх псіхалагічным адметнасцям і праблемам, з якімі педагог можа сутыкнуцца. У артыкуле разглядаюцца метады і формы работы з цяжкімі падлеткамі і моладдзю “групы рызыкі”, рэкамендацыі па працы з кожным тыпам цяжкіх падлеткаў і моладдзі “групы рызыкі”.

Увага сацыяльных педагогаў да праблемы “цяжкіх дзяцей” абумоўлена складанай сітуацыяй, што склалася ў апошнія гады. Штогод у Беларусі непаўналетнімі здзяйсняецца звыш 10,5 тысяч злачынстваў. Сярод распачаўшых грамадска небяспечныя дзеянні каля 2 тыс. дзяцей ва ўзросце да 14 гадоў. Асуджаюцца за злачынствы каля 6,5 тыс. непаўналетніх, з іх ва ўзросце 14–15 гадоў – 1,4 тыс. Акрамя таго, за наўмысныя забойствы штогод асуджаецца 20 непаўналетніх, за рабаванні і разбой – 20, за крадзеж – 150, за хуліганства – 570. Кожны год у рэспубліцы больш за 4000 бацькоў пазбаўляецца бацькоўскіх правоў, выяўляецца каля 3000 дзяцей, якія маюць патрэбу ў абароне з боку дзяржавы [1, с. 20]. Усяго на ўліку ў інспекцыі па справах непаўналетніх знаходзіцца каля 18 000 непаўналетніх і каля 6000 небяспечных сем’яў [1, с. 20]. Штогод у праваахоўныя органы паступае вялікая колькасць заяў аб знікненні непаўналетніх [1, с. 20]. Яшчэ адзін трывожны сімptom апошніх гадоў – рост жорсткіх і злачынных дзеянняў некаторых бацькоў у адносінах да сваіх дзяцей, роўна як і дзяцей у дачыненні да бацькоў. Павялічылася колькасць забойстваў і калецтваў дзяцей сваімі бацькамі.

Пад “цяжкімі” школьнікамі разумеюцца такія дзеці і падлеткі, парушэнні паводзін якіх нялёгка выпраўляюцца [1, с. 44]. У гэтай сувязі варта адрозніваць тэрміны “цяжкія дзеці” і “педагагічна запушчаныя дзеці”. Усе цяжкія дзеці, вядома, з’яўляюцца педагагічна запушчанымі. Але не ўсе педагагічна запушчаныя дзеці цяжкія: некаторыя адносна лёгка паддаюцца перавыхаванню.

“Цяжкія” дзеці асабліва маюць патрэбу ў індывідуальным падыходзе з боку выхавальнікаў і ўвазе з боку калектыву аднагодкаў. Гэта не дрэнныя, безнадзейна сапсаваныя школьнікі, як няправільна лічаць некаторыя дарослыя, а тыя дзеці і падлеткі, якія патрабуюць асаблівай увагі і ўдзелу навакольных.

Паняцце “адрозныя паводзіны” трэба адрозніваць ад тэрмінаў “адхіленне ў развіцці”, “затрымка развіцця”, “адставанне ў развіцці”. Апошнія тры тэрміны часта ўжываюцца ў навуковай літаратуры як сінонімы. Яны звычайна пазначаюць дзяцей з дэфектамі развіцця. Нярэдка такія дзеці становяцца “цяжкімі”, але карэкцыя іх паводзін патрабуе ўдзелу спецыялістаў-дэфектолагаў.

Самым агульным прынцыпам педагогікі цяжкавыхоўных з’яўляецца гуманна-асобасны падыход да навучэнца. Ён распрацаваны ў працах найбуйнейшых педагогаў і псіхологаў свету (Ш. А. Аманашвілі, Я. Корчака, В. А. Сухамлінскага, К. Р. Роджарса, С. Фрэне і інш.) [2, с. 55].

У цяперашні час катэгорыя з “дзяцей групы рызыкі” (маецца на ўвазе рызыка для грамадства, якую яны ствараюць, і рызыка страты імі жыцця, здароўя, магчымасцяў развіцця) з’яўляецца прадметам даследавання розных галін навуковых ведаў, з прычыны чаго мае міждысцыплінарны характар вывучэння, абумоўліваецца складанасцю і шматграннасцю гэтай з’явы.

“Група рызыкi” – група, удзельнікі якой уразлівыя або могуць панесці шкоду ад пэўных медыцынскіх, сацыяльных абставінаў або ўздзеяння навакольнага асяроддзя; група, у якой плануецца правядзенне або ўкараненне праграмы ўздзеяння [1, с. 83]. Таксама пад “групай рызыкi” разумеюць групу асоб, якія ў сілу пэўных абставінаў свайго жыцця больш за іншых схільныя да негатыўных знешніх уздзеянняў з боку грамадства і яго крымінальных элементаў, што прыводзіць да сацыяльнай і псіхалагічнай дэадаптацыі.

Да фактараў сацыяльнай рызыкi, якія адмоўна адбіваюцца на функцыях сям’і, можна аднесці наступныя фактары:

- 1) сацыяльна-эканамічныя: нізкі матэрыяльны ўзровень жыцця сям’і, нерэгулярныя даходы, дрэнныя жыллёвыя ўмовы;
- 2) медыка-сацыяльныя: экалагічна неспрыяльныя ўмовы, інваліднасць альбо хранічныя захворванні, шкодныя ўмовы працы, грэбанне санітарна-гігіенічнымі нормамаі;
- 3) сацыяльна-дэмаграфічныя: няпоўныя або шматдзетныя сем’і;
- 4) сем’і з непаўналетнімі альбо з састарэлымі бацькамі, сем’і з паўторным шлюбам і дзецьмі ад іншых шлюбаў;
- 5) сацыяльна-псіхалагічныя і псіхалага-педагагічныя: сем’і з дэструктыўнымі эмацыйна-канфліктнымі адносінамі, педагагічнай безгрунтоўнасцю бацькоў, дэфармаванымі каштоўнасцямі арыенцірамі;
- 6) крымінальныя: алкагалізм, наркаманія, амаральны і паразітычны лад жыцця, праява жорсткасці і садызму і інш.

У працэсе даследаванняў навукоўцы прыйшлі да высновы, што дзеці “групы рызыкi” адрозніваюцца ў развіцці ад сваіх аднагодкаў, якія выхоўваюцца ў паўнавартасных умовах [3, с. 43]. Іх фізічнае і псіхічнае развіццё адрозніваецца ад развіцця іх аднагодкаў з поўных сем’яў. У дзяцей “групы рызыкi” часцей за ўсё запаволены тэмп псіхічнага развіцця, нізкі ўзровень інтэлектуальнага развіцця, бедныя эмоцыі і ўяўленне, дрэнна сфармаваныя навыкі рэгулявання ўласных паводзінаў.

Паводзіны дзяцей, якія апынуліся ў цяжкіх жыццёвых умовах, часта характарызуюцца раздражняльнасцю, крыўдлівасцю, канфліктнасцю.

У дзяцей малодшага школьнага ўзросту, якія трапілі ў “групу рызыкi”, часцей за ўсё ў найбольшай ступені пакутуе інтэлектуальнае развіццё. Ім вельмі цяжка засвойваць новы вучэбны матэрыял, у іх назіраецца затрымка развіцця розных відаў мыслення. Гэтыя дзеці слаба матываваныя на навучанне.

У падлеткавым узросце нярэдка захоўваецца схільнасць да паводніцкіх рэакцый, якія звычайна характэрныя для больш малодшага ўзросту. Да іх адносяць наступныя:

– рэакцыя адмаўлення – выяўляецца ў адмаўленні ад звычайных формаў паводзін: кантактаў, хатніх абавязкаў, вучобы і т. д. Прычынай часцей за ўсё бывае рэзкая змена звыклых умоў жыцця, а глебай, якая палягчае ўзнікненне такіх рэакцый, – псіхічная няспеласць, рысы неўратычнасці, тармазімасці;

– рэакцыя імітацыі – звычайна ўласціва дзіцячаму ўзросту і выяўляецца ў перайманні родных і блізкіх. У падлеткаў аб’ектам для пераймання часцей за ўсё становіцца дарослы, які тымі ці іншымі якасцямі імпануе яго ідэалам. Рэакцыя імітацыі характэрная для асобасна няспелых падлеткаў у сацыяльным асяроддзі;

– рэакцыя кампенсацыі – выяўляецца ў імкненні папоўніць сваю безгрунтоўнасць у адной вобласці поспехамі ў іншай. Так, падлетак можа спрабаваць дасягнуць аўтарытэту ў аднакласнікаў грубымі паводзінамі [4, с. 46].

У працы з “цяжкімі” падлеткамі самая складаная задача настаўніка – зразумець “цяжкага” падлетка. Важна памятаць, што за праблемнымі паводзінамі стаяць пэўныя матывы.

Працуючы з “цяжкімі” падлеткамі, настаўніку, даводзіцца якбы “плыць супраць плыні”, пераадолюваць той пратэст, то напружанне, з якім падлетак прыходзіць на ўрок. І тут вельмі важны момант стварэння ўзаемнага кантакту настаўніка і вучня, уменне настаўніка выклікаць давер, цікавасць да свайго прадмета, уменне зняць напружанасць, наладзіць вучняў на ўспрыманне матэрыялу на ўроку, інакш можна стаць падобным да чалавека, які б’ецца ў зачыненыя дзверы [5, с. 17].

Сацыяльнаму педагогу даводзіцца сутыкацца з рознымі тыпамі сем’яў. Але першачарговая задача сацыяльнага педагога ў працы з сям’ёй групы рызыкі – гэта вырашэнне крызісных сітуацый, якія часцей за ўсё сустракаюцца ў сем’ях, у якіх не забяспечваюцца ўмовы для развіцця кожнага члена сям’і. Такая сям’я і будзе адносіцца да “групы рызыкі”. З агульнай колькасці сям’і групы рызыкі складаюць каля 30 % [1, с. 28].

Да характэрных прыкмет вонкавага выгляду і паводзін дзіцяці, які выходзіць з сітуацыі пагарды бацькамі сваіх абавязкаў, можна аднесці:

- стомлены, сонны выгляд;
- санітарна-гігіенічную дзейнасць;
- затрымка росту, адставанне ў маўленчым, маторным развіцці;
- адмова ад адказнасці;
- праява агрэсіі і імпульсіўнасці, якая змяняецца апатыяй і прыгнечаным станам;
- праблемы ва ўзаемаадносінах з аднагодкамі;
- цяжкасці ў навучанні [6].

У 2022 годзе прызнаныя 23 706 дзяцей, якія знаходзяцца ў сацыяльна небяспечным становішчы, пражываюць у 11 528 сем’ях [7]. Прасочваецца станоўчая дынаміка ў працы па ліквідацыі неспрыяльнай для дзяцей, прызнаных якія знаходзяцца ў сацыяльна небяспечным становішчы, абстаноўкі ў сем’ях. За мінулы год 22 031 дзіця было знятае з уліку дзяцей, прызнаных змешчанымі ў сацыяльна небяспечным становішчы, у тым ліку 16 981 дзіця (77,1 %) – у сувязі з нармалізацыяй сітуацыі ў сям’і [7].

Уменне педагога ўбачыць сябе вачыма падлетка, паставіць сябе на яго месца, задумацца не толькі пра свае пачуцці, але і пра яго пачуцці да нас – вось крокі, якія дазваляюць прыняць “цяжкага” падлетка такім, які ён ёсць. Настаўнік можа дапамагчы “цяжкаму” падлетку толькі ў тым выпадку, калі ён адчувае і разумее, што педагог разумее яго праблемы. Толькі тады падлетак будзе адкрыты для зносін з намі, толькі тады ён пажадае змяніць сваё негатыўнае паводзіны.

Зразумець, прыняць, дапамагчы – аснова псіхалага-педагагічнага падыходу да “цяжкіх” падлеткаў.

Літаратура

1 Паздников, М. А. Социальная педагогика: Проблема «трудных» детей: Теория. Практика. Эксперимент / В. Н. Наумчик, М. А. Паздников. – Минск : Адукацыя і выхаванне, 2005. – 400 с.

2 Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Москва : Учпедгиз, 1946. – 215 с.

3 Астапов, В. М. Обучение и воспитание детей «группы риска» / В. М. Астапов. – Москва : Институт практической психологии, 1996. – 224 с.

4 Александрова Ю. В. Возрастная психология. Характеристика психологических особенностей подростков и юношей / Ю. В. Александрова. – Москва : Современный гуманитарный университет, 1999. – 66 с.

5 Степанов В. Г. Психологические особенности перцептивной деятельности школьников и учет их в учебно-воспитательной работе: учебное пособие / В. Г. Степанов. – Москва : МОПИ, 1989. – 310 с.

6 Классификация видов отклоняющегося поведения у несовершеннолетних [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://psyera.ru/klassifikaciya-vidov-otklonyayushchegosya-povedeniya-u-nesovershennoletnih_15973.htm. – Дата доступа: 25.03.2023.

7 В Беларуси более 22 тыс. детей сняты с учета СОП в 2022 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.belta.by/society/view/v-belarusi-bolee-22-tys-detej-snjaty-s-ucheta-sop-v-2022-godu-552851-2023/>. – Дата доступа: 04.04.2023.

УДК 811.161.1'373.231'42

Е. С. Кондюхова

**ПРЕЦЕДЕНТНОЕ ИМЯ ИУДА
В НАЦИОНАЛЬНОМ КОРПУСЕ РУССКОГО ЯЗЫКА
(АТРИБУТИВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ НОСИТЕЛЯ ИМЕНИ)**

Статья посвящена выявлению закономерностей употребления precedentного имени Иуда в сочетаниях с именами прилагательными в текстах Газетного подкорпуса Национального корпуса русского языка. Определяется функциональное своеобразие качественных и относительных прилагательных в сочетаниях с precedentным именем Иуда. Выявляются имена собственные, в которых имя Иуда употребляется в качестве компонента названия.

Как известно, история каждого народа отражается в его национальной культуре и, безусловно, в языке. Одной из форм передачи историко-культурного наследия являются precedentные феномены.

По определению Л. В. Гусевой, под precedentным феноменом следует понимать «единицу дискурса, постоянно возобновляемую в речи, понятную всем представителям лингвокультурного сообщества, имеющую всеобщий, коннотативный инвариант восприятия, понятный без лишних пояснений и расшифровок» [1]. Precedentные феномены причисляют к основным (ядерным) элементам «когнитивной базы, представляющей собой совокупность знаний и представлений всех говорящих на данном языке» [2].

Теория precedentности, вызревшая в недрах лингвокультурологии, имеет свой категориальный аппарат. Несмотря на то, что активное изучение precedentности началось лишь в конце XX – начале XXI вв., ученым удалось накопить богатейший материал по данной проблеме и на его основании разработать классификацию precedentных феноменов. К precedentным феноменам, как правило, относят: *precedентный текст* (хрестоматийные произведения художественной литературы, мифы, произведения устного народного творчества, Библейские тексты, публицистические тексты историко-философского и политического характера и др.), *precedентную ситуацию* (реальное событие, оставившее свой след в истории какого-либо лингвокультурного сообщества, факт (случай) из жизни какого-либо известного человека), *precedентное высказывание* (цитаты из текстов различного характера: из произведений художественной литературы, из песен, из устной коммуникации, из кинофильмов и др.), *precedентное имя* (имена собственные реальных исторических лиц, имена литературных персонажей, мифонимы) [3].

В данной статье речь пойдет о такой разновидности precedentного феномена, как *precedентное имя*.

По определению Ю. В. Прохорова, *precedентное имя* – «это индивидуальное имя, связанное или 1) с широко известным текстом, относящимся, как правило, к числу